

УДК 336.61

Сокровольська Н.Я.кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича**Хамига Ю.Я.**аспірант,
Тернопільський національний економічний університет

КОРУПЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЄ НА РИЗИК ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА

У статті розглянуто питання створення ефективних механізмів протидії фінансовому шахрайству і корупції для забезпечення корпоративної безпеки. Описано можливі способи мінімізації корупційних проявів в організаціях. Проаналізовано перспективи використання функції Compliance (комплаєнс) для протидії шахрайству і корупції. Наведено ключові принципи створення системи заходів протидії корупції в організаціях. Відзначено, що забезпечення контролю, прозорості та дотримання законності в діяльності організації є запорукою його власної безпеки.

Ключові слова: безпека бізнесу, протидія шахрайству і корупції, комплаєнс, корпоративне управління, внутрішній контроль, управління ризиками.

Вступ. Сьогодні корупція в Україні стала системним чинником, що здійснює негативний вплив на ефективне функціонування організацій і суспільства у цілому. Очевидно, що виявлення економічних причин і витоків корупції, а також її соціально-економічних наслідків може визначити основні концептуальні напрями її протидії.

Нині суспільство єдине в розумінні того, якої шкоди корупція приносить політичному й економічному розвитку країни. Однак залишається питання, що конкретно слід ужити для вирішення назрілої проблеми. Сьогодні велика кількість найрізноманітніших чинників (об'єктивних і суб'єктивних, інституційних та культурних, політичних й економічних) швидше сприяє, ніж перешкоджає корупції, яка стала масштабним явищем в українському бізнесі, а організації набагато

ефективніші у виявленні корупційних дій, аніж в їх запобіганні [1].

Весь хід історії людства говорить про те, що повністю викоринити корупцію неможливо. Можна створювати ефективні механізми її запобігання. Якщо таких механізмів немає або вони працюють погано, то корупція починає заважати економічному розвитку.

Україна сьогодні переживає новий період ставлення влади до протидії корупції, зростає запит на антикорупційну діяльність. З огляду на це, тема протидії корупції та фінансового шахрайства нині стає вкрай актуальною і для організацій різних сфер. Саме тому найважливішим завданням у забезпеченні системної роботи з протидії фінансовому шахрайству і корупції є оцінка навколишнього середовища, внутрішніх умов і мотивів, що створюють передумови розвитку цих негативних явищ.

Топ-5 видів економічних злочинів і шахрайства в 2016 та 2018 рр., %

Види злочинів	Роки	
	2018	2016
Хабарництво та корупція	73	56
Незаконне привласнення майна	46	62
Шахрайство у сфері закупівель	33	25
Шахрайство у сфері управління персоналом	33	4
Кіберзлочини	31	24

Аналіз останніх наукових досліджень. Вагомий внесок у дослідження фінансового шахрайства та корупції заклали вітчизняні й зарубіжні вчені, зокрема: А. Мамишев, С. Чернявський, Дж. Уеллс, О. Глебов, В. Бахін, Р. Белкін, А. Волобуєв, Ю. Грошовий, О. Долженков, І. Козаченко, В. Лисиченко, Г. Матусовський, Д. Никифорчук, М. Погорецький, О. Кальман, О. Копан, Р. Калужний, В. Коваленко, О. Користін, М. Корнієнко, М. Шумило та ін. Проте поза їхньою увагою залишаються питання ефективної протидії корупції та фінансовому шахрайству в організаціях України.

Мета статті полягає у визначенні ефективних методів запобігання та боротьби з корупцією і фінансовим шахрайством в українських організаціях.

Викладення основного матеріалу. Корупція в Україні вже давно набула системного характеру, а боротися із системними явищами несистемними методами безглуздо і навіть у певному сенсі небезпечно, оскільки це породжує в суспільстві корупційний фаталізм [2]. Мінімізувати рівень корупційних проявів можна лише в тому разі, якщо відповідні комплексні заходи будуть здійснюватися в рамках єдиної державної антикорупційної політики.

Потрібно відзначити, що щорічний Всесвітній економічний форум у Давосі аналізує, узагальнює і представляє найбільш небезпечні для світової спільноти ризики. З усієї сукупності ризиків економічного, екологічного, геополітичного, соціального і технологічного характеру форум позначив 50 основних глобальних ризиків, серед яких виділив шість, що носять виражений кримінальний характер [3]:

- зростання організованої злочинності;
- повсюдна корупція;
- кібератаки (організовані і спонсоровані державами, кримінальними і терористичними структурами);
- порушення прав інтелектуальної власності;
- зростання дезінформації у цифровому світі (провокаційна, невірна або неточна інформація швидко поширюється і загрожує серйозними наслідками);
- підробка або розкрадання особистих даних у великих обсягах та їх використання у злочинних цілях.

Існує три чинники, за наявності яких співробітники організацій ідуть на шахрайство: наявна можливість, тиск зовнішніх обставин і здатність виправдати свій учинок. Кожен із трьох чинників указує на наявність негативних процесів у компанії, які певною мірою підштовхують співробітників до протиправних дій і створюють сприятливе підґрунтя для здійснення фактів шахрайства.

Топ-5 видів економічних злочинів і шахрайства в 2016 та 2018 рр. наведено в табл. 1 [3].

Хабарництво та корупція залишаються одними з основних видів економічних злочинів, негативний вплив яких зазнають українські організації: 73% респондентів відповіли, що їхні організації стали жертвами випадків хабарництва та корупції протягом останніх двох років. До п'ятірки найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства також входять:

незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель, шахрайство у сфері управління персоналом та кіберзлочини.

Під час дослідження проблеми корупції не варто забувати про те, що корупція – це дорога з двостороннім рухом, де замішані не тільки чиновники, а й бізнес. І хоча корупція провокується бюрократією, а також її надлишковими функціями, ініціаторами конкретних корупційних практик часто стають менеджери компаній.

Слід зазначити також, що між корумпованими чиновниками і зацікавленими у вирішенні питань підприємствами стала з'являтися маса посередників, які роблять свій корупційний бізнес саме на посередництві. Звернення до посередників помітно знижує транзакційні витрати корупції, при цьому посередник часто веде переговори не про хабарі, а про винагороду за офіційно надані послуги, які оплачуються за встановленими ринковими розцінками. Предмет домовленості може навіть оформлятися документом і дає клієнтові передбачені законом гарантії виконання договірних зобов'язань. Щодо корумпованих чиновників, то багато посередників знаходяться з ними в неформальних відносинах, створюють атмосферу довіри й доброї волі, і сторони у цьому разі без зусиль домовляються про взаємоприйнятні умови. Взаємодія посередника і корумпованого чиновника, як правило, носить стійкий, постійний характер і пов'язана з отриманням взаємної вигоди на довгостроковій основі.

Дослідження цієї проблеми дало змогу зробити такі висновки:

- корупція стає все більш явним гальмом для економічного розвитку України, як усередині, так і на міжнародній арені: завдає величезної шкоди ринковому господарству, знищує здорову конкуренцію, погіршує інвестиційний клімат, тісно пов'язана з тіньовою економікою і транснаціональною злочинністю, надає багатовекторний негативний вплив одночасно на всіх громадян України і на кожного окремо, заважає розвиватися, будувати цивілізовані суспільні відносини, економічно піднімати країну;

- для приведення корупції в мінімально контрольовані рамки потрібні політична воля і розуміння стратегії боротьби із цим явищем на всіх рівнях державної влади за підтримки підприємницького співтовариства і громадської ініціативи;

- боротьба з корупцією повинна носити довгостроковий системний характер, час показав, що «кампанійщина» і порожні гасла тільки посилюють проблему;

– розуміння, що запропоновані нами заходи для боротьби з корупцією (впровадження прогресивних принципів корпоративного управління, включаючи організацію внутрішнього контролю, розроблення комплаєнс-політики в організаціях, самоорганізація підприємств) саму проблему не вирішать, проте можуть сприяти побудові системи прозорого ведення бізнесу в Україні та вплинуть на репутацію й розвиток зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств, сприятимуть залученню іноземних інвестицій у країну.

Проблема корупції та боротьби з нею є для України особливо актуальною. Вона перешкоджає вирішенню найважливіших економічних і політичних завдань; підриває авторитет влади в очах громадян; заважає ефективному розвитку міжнародних торгово-економічних та інших зв'язків; сприяє зростанню організованої злочинності; позбавляє суспільство необхідних ресурсів розвитку, виводячи з легального обороту значну частину національного багатства; підриває моральні засади і цінності; перешкоджає добросовісній конкуренції та сталому розвитку. Можна й далі деталізувати відомі негативні чинники корупційних проявів, однак сьогодні проблема вже бачиться в іншому.

Сформовані за останні чверть століття порочні взаємини бізнесу і влади не підуть в один день, на них сформувалося вже не одне покоління підприємців і чиновників. Заклопотаність українського суспільства і держави цією проблемою знайшла вираження в численних антикорупційних ініціативах.

Разом із тим без активної участі самих учасників ринку, співвласників і менеджменту приватних організацій, неможливі позитивні зміни в економіці країни і в практиці ведення бізнесу. Нині держава реально готова визнати лідируючу роль підприємців у розвитку і становленні економіки країни, залишаючи за собою право на фіскальну і регулюючу функції.

Варто ще раз зазначити, що забезпечення контролю, прозорості та дотримання законності в діяльності організації є запорукою її власної безпеки. При цьому служби економічної та інформаційної безпеки, що створюються зараз у великій кількості, як і служби забезпечення комплексної безпеки бізнес-структур, є лише надбудовою. Фундаментом забезпечення безпеки бізнесу має служити правильно вибудоване корпоративне управління організацією, що містить інтегровану систему внутрішнього контролю та управління ризиками.

У зв'язку із цим функція «комплаєнс», що входить у систему внутрішнього контролю організації, може бути досить ефективною. Відзначимо при цьому, що ця функція не відноситься ні до аудиту, ні до забезпечення безпеки, ні до строго управлінського контролю. Однак вона впливає на все відразу. Створюючи інструментарій для контролю нестандартних угод і antifraud (боротьба із шахрайством у широкому розумінні), ми безпосередньо можемо впливати на забезпечення економічної безпеки та протидію корупції.

Контроль дотримання корпоративної етики, який також входить у функцію «комплаєнс», повинен бути частиною корпоративної культури підприємства. Однак реалізація цієї функції є завданням не лише фахівців із комплаєнс, а й усього менеджменту організації.

Отже, в основу зниження корупційних ризиків організацій повинні бути покладені такі принципи:

1. Інноваційна кадрова політика. Має на увазі використання новітніх кадрових технологій. Доцільність застосування сучасних кадрових рішень виникає не тільки під час прийому на роботу, а й у процесі трудової діяльності співробітників. Тут можна звернутися до найкращих практик та рекомендацій міжнародних стандартів. Для дотримання цього принципу організації також необхідна добре продумана система мотивації кадрів. Але найголовніше – це, звичайно, прозора система оплати праці. Політика повинна працювати так, щоб будь-які схеми «зарплат у конвертах» були просто нездійсненними.

2. Менеджмент безпеки. Принцип заснований на ризик-орієнтованому підході і розподілі відповідальності між різними ланками управління.

3. Наявність підрозділів, відповідальних за фінансовий контроль та внутрішній аудит.

4. Україн високий рівень вимог до топ-менеджменту в питаннях корупції. Цей принцип повинен урахувати, що чим вище рівень корупціонера, тим більше може бути розмір збитку від його діяльності.

5. Демонстрація жорсткого і непримиренного ставлення до корупції. В основу принципу закладена невідворотність відповідальності винних, надання кожного виявленого факту гласності всередині компанії, показові процеси: звільнення, пред'явлення позовів до суду, ініціювання кримінальної справи (за наявності складу злочину).

6. Система описаних етичних норм в організації. Відсутність моральної готовності до сприйняття даного принципу поки характерна для українських організацій, однак дійсність змушує змінювати менталітет. Наявність кодексу етики в організації має стати такою ж необхідністю, як і положення з охорони праці.

Висновки. Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок про те, що для створення дієвих механізмів боротьби з шахрайством і корупцією в Україні потрібно ще пройти довгий і складний шлях. Для дієвої боротьби з корупцією організації самі повинні бути зразком у питаннях сумлінного управління та постійно підтверджувати свою репутацію як структури, вільної від корупції і шахрайства. Для цього вони зобов'язані зміцнювати власну систему внутрішнього антикорупційного контролю, вдосконалювати механізми профілактики, виявлення та викорінення фактів корупції, оскільки навіть маючи ретельно розроблені і затверджені програми боротьби із шахрайством і корупцією, необхідно працювати з ними на постійній основі. Одним із ключових ризиків у боротьбі з корупцією є та обставина, що наявність численних антикорупційних стратегій і планів не завжди супроводжується їх належною і систематичною реалізацією.

Список літератури:

1. Самаруха А.В. Коррупция как основной фактор сдерживания прогрессивного развития общества в системе социально-экономического прогнозирования. Известия Иркутской государственной экономической академии. 2008. № 4(60). С. 38–41.
2. Антикоррупционная политика: учеб. пособ. для вузов / под ред. Г.А. Сатарова. М.: РА «СПАС», 2004. 368 с.
3. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2017 року: результати опитування українських організацій. URL: <https://www.pwc.com/ua/gecfs/ua>.
4. Corruption perceptions index 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.
5. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. К: Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.
6. Глебов О.А. Актуальные методы противодействия мошенничеству. Банковское дело. 2014. № 9. С. 74–76.

**КОРРУПЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ,
ВЛИЯЮЩИХ НА РИСК ФИНАНСОВОГО МОШЕННИЧЕСТВА**

В статье рассмотрены вопросы создания эффективных механизмов противодействия финансовому мошенничеству и коррупции с целью обеспечения корпоративной безопасности. Описаны возможные способы минимизации коррупционных проявлений в организациях. Проанализированы перспективы использования функции Compliance (комплаенс) для противодействия мошенничеству и коррупции. Приведены ключевые принципы создания системы мер противодействия коррупции в организациях. Отмечено, что обеспечение контроля, прозрачности и соблюдения законности в деятельности организации является залогом его собственной безопасности.

Ключевые слова: *безопасность бизнеса, противодействие мошенничеству и коррупции, комплаенс, корпоративное управление, внутренний контроль, управление рисками.*

CORRUPTION AS ONE OF THE FACTORS AFFECTING THE RISK OF FINANCIAL FRAUD

The article deals with the issues of creating effective mechanisms for counteracting financial fraud and corruption in order to provide corporate security. Possible ways of minimizing corruption in organizations are described. The prospects for using the Compliance function to counteract fraud and corruption are analyzed. The key principles for creating a system of anti-corruption measures in organizations are given. It is noted that ensuring control, transparency and observance of legality in the activities of the organization is a guarantee of its own security.

Key words: *business security, counteracting fraud and corruption, Compliance, corporative management, internal control, risk management.*